

ubi dicitur, ut Episcopus accipiat ex bonis Ecclesie pro sua sustentatione si tamen indiget: Et idem reperitur in Concilio Antiocheno cap. 25. quare qui ex patrimonio vivit, nec eget sustentatione, non potest percipere fructus honorum Ecclesiasticorum. At contrarium docet Glossa, et Joannes de Turrecremata in can. Clericos, 1. q. 2. et ratio est, quia Matth. X. dicitur: *Dignus est operarius mercede sua*, et I. Corinth. IX: *Quis militat suis stipendiis unquam?* (1) Ergo potest Clericus laborans pro Ecclesia percipere alimenta, et parcere suis propriis rebus. Adde, quod praxis est, et fuit pro hac opinione secunda, nam B. Prosper loco notato dicit sententiam suam visam esse duram permultis, et ideo duram, quia nova esset. Itaque etiam tunc plurimi Clerici patrimonium suum servabant, et nihilominus portionem decimarum habere volebant.

Ex his opinionibus prima est tutior, etsi secunda fortasse est verior, nisi hoc modo conciliantur, ut dicamus S. Prosperum loqui de illis, qui plane sufficientem habent sustentationem ex patrimonio, aut beneficio, tunc enim alterum est superfluum, et proinde pauperibus debitum. Alios vero auctores loqui de illis, qui neque ex patrimonio, neque ex beneficio sufficientem omnino sustentationem habent; hi enim utrumque retinere possunt, modo ex utroque nihil accipiant ultra sustentationem decentem, juxta conditionem proprii status. Quod enim vere superfluum est, dandum esse pauperibus, Theologi communiter docent. Vide quae scripsimus in sequenti tom. cap. 7, de Matrimonio.

CAPUT XXVIII.

An Clerici sint liberi a jure potestatis secularis.

Postrema restat questio de libertate Ecclesiastica, de qua in hac ultima editione paulo fusius disputare institui, quod animadvertim his proximis annis non defuisse, qui testimoniis hujus libri abuti voluerint ad oppugnandum Ecclesiasticam libertatem.

(1) Matth. X, 10; I. Cor. IX, 7.

Primum igitur Hæretici permulti contendunt, Clericos tum majores, tum minores, jure subjectos esse debere seculari potestati tum in solvendis tributis, tum in judiciis et causis. Marsilius de Padua, et Joannes de Janduno docuerunt, ipsum etiam Christum non fuisse etiam liberum a solvendis tributis, et quod fecit Matth. XVII. cum tributum solvit, id fecisse non voluntate, sed necessitate. Ita referi Joan. de Turrecrem. lib. IV Summ. de Eccles. par. 2, cap. 37.

Joannes Calvinus lib. IV Instit. cap. 11, §. 15. docet, Clericos omnes, præterquam in Causis mere Ecclesiasticis subjectos esse debere legibus, et tribunalibus sæcularium Magistratum. Idem docet Petrus Martyr, in cap. XIII. ad Romanos, ubi etiam addit, Principes non potuisse concedere Clericis privilegium, ut non subicerentur Magistratibus politicis, cum id sit contra jus divinum. Et ideo non obstante concessione Principum, debere Clericos subjectos esse Magistratibus sæcularibus. Joannes Brentius in Prolegomenis, et Melancthon in Locis cap. de Magistratu, in rebus etiam et causis Ecclesiasticis subjiciunt Clericos politicis tribunalibus.

Ex Catholicis nonnulli censent, jure divino liberos esse Clericos, et eorum bona a potestate Principum secularium. Ita docet Glossa, et nonnulli ex Canonistis in can. Si Imperator, dist. 96. et in cap. Quamquam, de Censibus in VI. et ex Theologis Joannes Driedo lib. I de libertate Christiana cap. 9. Nonnulli vero existimant, Clericos liberos esse partim jure divino, partim jure humano, id est, in causis ecclesiasticis, et spiritalibus jure divino; in aliis, jure humano. In his videntur esse Franciscus Victoria de potestate Ecclesie, Relect. I, quæst. ult. Dominicus a Soto in IV, distin. 25, quæst. 2, art. 2. Joannes Medina in Codice de Restitutione quæst. 15. et ex Canonistis Didaeus Covarruvias in lib. practicarum quæstionem cap. 31.

Sit igitur prima propositio: « In causis Ecclesiasticis liberi sint Clerici jure divino a secularium Principum potestate. » Vocantur causæ Ecclesiasticæ, quarum cognitio non pendet a legibus civilibus, sed ab Evangelio, vel a Canonibus Pontificum, aut Conciliorum, quales sunt controversiæ de fide, de Sacramentis, et aliæ id genus.

Probatur primum ex divinis litteris. Nam ex doctrina scripturarum sanctarum Regimen Ecclesiasticum est distinctum a politico, et illo etiam sublimius, ut a nobis demonstratum est in lib. I de summo Pontifice cap. 7. et lib. V, cap. 7. Ergo causæ Ecclesiasticæ judicari non debent a Politicis Magistratibus. Præterea secundum scripturas tota auctoritas regendi Ecclesiam a Christo commissa est Apostolis, et præcipue Petro: ergo in rebus Ecclesiasticis Laici omnes, etiam Principes, sunt oves, et subditi, non Pastores, et judices, ut locis notatis demonstratum est.

Secundo probatur ex Conciliis. Nam in Milevitano, can. 13. et Matisonensi, can. 8. Clerici graviter puniuntur, si causam Ecclesie ad Imperatoris terreni judicium deferant.

Tertio ex Patribus. Severus Sulpitius in lib. II. sacre historie refert S. Martinum aliquando exclamasse, novum esse, et inauditum nefas, ut causam Ecclesie Judex sæculi judicaret. Item S. Ambrosius in epist. 78. ad Theophilum, et S. Augustinus in ep. 162. reprehendunt eos, qui causas Ecclesie terrenis Judicibus judicandas exponunt.

Quarto ex Apostolorum exemplo. Apostoli enim Ecclesias gubernaverunt, quo tempore nulli erant Principes Christiani, proinde numquam ad eos causam Ecclesie judicandam detulerunt. Et si Apostolus Paulus I. Cor. VI. jubet lites etiam civiles Christianorum non deferri ad judicium Ethnicorum, quo modo permisisset ad eos deferri lites Ecclesiasticas? Ultimo ex Justiniano seniore Imperatore, qui idem affirmat Novella 83.

Secunda propositio: « Non sunt exempti Clerici ab obligatione legum civilium, quæ non repugnant sacris Canonibus, vel officio clericali. » Loquimur hic potissimum de legibus politicis, quæ dirigunt actiones humanas in commerciis temporalibus, ut eum Princeps, vel Magistratus constituit pretia rebus venalibus; vel jubet noctu neminem incedere cum armis, vel sine lumine, vel non asportare frumentum extra provinciam, et his similia. Nec volumus dicere, his legibus teneri Clericos obligatione coactiva, sed solum directiva, nisi eadem leges ab Ecclesia approbate fuerint. Quod si de iisdem temporalibus rebus disposuisset etiam lex Ecclesiastica, eam sequi deberent Clerici, et tunc legem civilem ne directive quidem observare tenerentur.

Probatur igitur Clericos ad observationem legum civilium directive teneri in defectum legis Ecclesiasticæ. Nam Clerici præterquam quod Clerici sunt, sunt etiam cives, et partes quædam Reipublicæ politicæ: igitur ut tales, vivere debent civilibus legibus. Non sunt autem aliæ, ut nunc ponimus, nisi quæ a politico Magistratu sunt latae: igitur illas Clerici servare debent, alioqui magna perturbatio, et confusio in Republica oriretur, si Clerici non servarent civiles leges in commerciis civilibus et humanis.

Secundo probatur ex confessione Pontificum, et Imperatorum. Nicolaus I. in epist. ad Michaelæm prope finem dicit, Deum divisisse Pontificiam auctoritatem ab Imperiali, ut et Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, et Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur. Imperator Valentinianus in epist. ad Episcopos Asia, quam refert Theodoretus lib. IV hist. cap. 7. scribit, probos Episcopos non solum Dei, sed etiam Regum legibus obtemperare. Donique S. Joannes Chrysostomus in cap. XIII. ad Romanos, dicit Christi Evangelio non tolli politicas leges, et ideo debere etiam sacerdotes et Monachos eis parere.

Tertia propositio: « Non possunt Clerici a judice sæculari judicari, etiam si leges civiles non servent. » Probatur primo ex Concilio Chalcedonensi can. 9. ubi sic legitur: « Si Clericus adversus Clericum habet negotium, non relinquat Episcopo suum, et ad secularia judicia non recurat. » Concilium Agathense canon. 32. adhuc clarius in hæc verba loquitur: « Clericum nullus presumat apud sæcularem Judicem, Episcopo non permittente, pulsare. » Idem habent Concilium Carthaginiense tertium can. 9. Toletanum tertium can. 13. Matisonense can. 8. Constantiense sess. XXXI. vide etiam quæ adduntur paulo infra pro quinta propositione.

Secundo probatur ex Imperatorum Constitutionibus. Nam eximit Justinianus Clericos et Monachos a sæculari judicio in Novellis 70, 83 et 123. quamquam non eximit in causis criminalibus, sed in civilibus tantum: in criminalibus autem vult a Præatore cognosci causam, non tamen condemnari Clericum, nisi prius ab Episcopo fuerit degradatus. At nihilominus lex Canonica simpliciter exemit Clericos in omnibus causis tum civilibus, tum criminalibus, et perspicuum est ex epis-

tola Caïi Papæ ad Felicem Episcopum, item ex epist. 2. Marcellini, et ex lib. XI. Registri S. Gregorii epist. 34. ad Joannem Defensorem. Debet autem lex Civilis cedere legi Canonice, cum possit summus Pontifex Imperatori præcipere in his præsertim, quæ ad Ecclesiam pertinent.

Tertio probatur ratione. Nam omnino absurdum est, ut ovis Pastorem suum quocumque modo judicare presumat. Itaque non sine magna laude refert Rufinus lib. X. hist. cap. 2. et post eum B. Gregorius lib. IV. epist. 75. vocem illam Constantini ad Episcopos: « Vos Dii istis a summo Deo constituti, æquum non est, ut homo judicet Deos. »

At objicit Calvinus lib. IV. Instit. cap. 41, §. 15. epistolam Constantini Imperat. ad Nicomedienses, quam refert Theodoretus lib. I. histor. cap. 20. ubi dicit Constantinus se Eusebium Episcopum Nicomediensem in exilium ejecisse, et subjungit: « Si quis Episcoporum inconsulte tumultuatus sit, ministri Dei, hoc est, mea executione illius audacia coerceretur. »

Respondeo, more solito Calvinum imponere simplicibus. Nam Constantinus in illa epistola scribit, se quidem ejecisse in exilium Eusebium Episcopum, sed addit, cum ante fuisset a Nicæno Concilio depositum ab Episcopatu propter heresim. Nos autem non negamus, quin debeat Magistratus secularis punire Clericos, quando ab Ecclesia damnantur, et degradantur, et Judicibus secularibus traduntur. Verba autem Constantini, quæ Calvinus subjungit, ab ipso depravata sunt. Non enim minatur eo loco penam Constantinus Episcopis, sed Laicis; dicit enim se graviter animadversurum in plebem Nicomediensem, si iterum redire velit ad Episcopos Hæreticos, a Concilio generali damnatos, et non acquiescat suscipere probum et Catholicum Antistem. Hæc enim sunt verba ejus: « Sin autem quisquam (non dicit, Episcoporum, ut Calvinus addidit) temeritate et audacia accensus, eas Ecclesiam pestes, id est, Episcopos Arianos, vel memoria, vel laudibus celebrare aggrediatur, confestim opera ac diligentia Ministri Dei, hoc est, mea, penas suæ inscitia dabit. »

Objicit secundo Petrus Martyr: « Jure divino subjecta est omnis anima sublimioribus potestatibus, id est, Regibus, ut constat ex epist. ad Rom. cap. XIII. Ergo non poterunt Reges eximere ullos Christianos a

sua potestate. Et confirmatur argumentum ex doctrina Catholicorum, qui ea ratione probant, non posse ullum eximi a potestate Papæ, quia jure divino omnes homines subjiciuntur Papæ. »

Respondeo, nihil ea ratiocinatione concludi, quamvis enim jure divino sit omnis anima potestatibus sublimioribus subjecta, ac per hoc etiam Regibus dum sublimiores potestates sunt: tamen fieri non potest ut qui nunc est sublimior potestas, paulo post non sit, ut si ipse subjiciat alteri partem sui regni, vel jure belli, aut alio justo titulo Regnum, vel Regni partem amittat. Quoniam ergo Clericos partim ipsi Principes subjecerunt in omnibus causis, etiam temporalibus et civilibus Episcopis suis: et postremo summus Pontifex Clericos omnes exemit a subjectione Principum secularium, sequitur, ut respectu clericorum non sint Principes, superiores potestates, ac proinde non teneantur Clerici Principibus parere neque jure humano, neque jure divino, nisi quantum ad leges quasdam directivas ut diximus.

Ad confirmationem respondeo, non esse eandem rationem Pontificatus, et Regnorum. Nam Regna non sunt immediate a Deo instituta, sed ab hominibus, et ideo ab hominibus mutari possunt in alias regiminis formas: Pontificatus autem a Deo immediate est institutus, et ideo non potest ab hominibus immutari.

Quarta propositio: « Bona Clericorum tam Ecclesiastica, quam secularia libera sunt, ac merito esse debent a tributis Principum sæcularium. » Quod libera sint de facto, perspicuum est ex Concilio Lateranensi sub Alexandro III. part. 1, cap. 19. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 46. Item ex cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ, de constitut. ex cap. Quamquam, de cens. in VI. ex Extravaganti, Quod olim, de immunit. Eccles. Item ex cap. Quia nonnulli, et cap. Clericis, de Immunit. Eccles. in 6. Præterea, ex legibus Principum, quæ habentur in Codice Theodosiano, lib. XVI, tit. 2, lege 16 et 26, et in Codice Justiniani, lege sancimus, de sacrosanctis Ecclesiis, et in lib. X. hist. Eusebii cap. 7. ex versione Christophorsoni. Ubi tamen est observandum, ante Justiniani tempora legibus priorum Principum immunes fuisse Clericos a tributis personalibus, ut etiam indicat S. Hieronymus in commentario ad cap. XVII. Matthæi: non tamen fuisse liberos a tributis, quæ pendi solent

ratione possessionum, ut colligitur ex Sancto Ambrosio in oratione de tradendis Basilicis, ubi dicit: « Agri Ecclesiæ solvunt tributum; » et ex Theodoro lib. IV. histor. cap. 7. ubi scribit, Valentinianum seniores in epistola ad Episcopos Asiæ illa verba posuisse: « Boni Episcopi tributa pensitant Regibus. »

Quod autem hæc exemptio jure facta sit, et quo jure, humano ne solum, an etiam divino, in sequentibus propositionibus exponemus.

Objicit Adversus hanc propositionem Marsilius de Padua exemplum Christi, qui tributum solvit, ut habemus Mat. XVII. Sed facilis est responsio. Christus enim solvit tributum, quia voluit, non quia debuit. Id quod ex eodem loco intelligi potest. Nam cum dictum esset Petro ab iis, qui exigebant tributum. *Magister vester non solvit didrachma?* Dominus Petro ait: *Quid tibi videtur Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum, vel censum? a filiis suis, an ab alienis?* Respondit Simon, *ab alienis.* Ait Dominus, *ergo liberi sunt filii.* Sed ut non scandalizemus eos, *vade ad mare, et mitte hamum, et eum piscem, qui primus staterem, illum simeus da eis pro me, et pro te (1).* Duæ sunt autem interpretationes ejus loci: *Ergo liberi sunt filii;* et secundum utramque rectissime Dominus ostendit, se liberum fuisse a tributo solvendo. Prior expositio est Sancti Hilarii, qui docet, agi hoc loco de tributo, quod imposuerat Deus omnibus filiis Israel Exod. XXX. in usum templi, quod tributum proprie erat didrachma. Et secundum hanc expositionem, quæ verissima nobis videtur, vis argumenti hæc est: Reges terræ non exigunt tributum a filiis suis, sed ab alienis: igitur neque Rex cæli exigit tributum a me, qui sum ejus proprius et naturalis filius. Posterior interpretatio est S. Hieronymi, qui verba Domini de tributo, quod Casari solvebatur, exponit; quæ sententia minus probabilis esse videtur, quia tributum, quod solvebatur Casari, tempore Christi, non erat didrachma, sed denarius, ut perspicuum est ex cap. XXII. Matthæi: *Ostendite mihi numisma Censum.* At illi obtulerunt ei denarium (2). Neque potest ulla solida ratione demonstrari, consuevisse didrachmi tributum Casari solvi, nisi post Christi Ascensionem in cælum; scribit enim Jose-

phus in lib. VII. de bello Judaico cap. 26. post eversum templum, a Vespasiano Imperatore, institutum fuisse, ut tributum didrachmi, quod Judei omnes templo solvebant singulis annis, deinceps in Capitolum deferretur. Sed tamen ex hac etiam sententia recte colligitur, Christum non fuisse ullius tributi debitorem, quamvis enim non esset filius Caesaris, qui tributum juxta hanc sententiam, exigebat: erat tamen filius Dei, cujus Ministri sunt omnes Reges, et Principes terræ, ut legitur Sap. VI. et Rom. XIII. neque debent Ministri Regis a Filio Regis tributum potere. Præterea tributa solvuntur Regibus ratione vitæ hujus corporalis, timoribus, et periculis obnoxie, ut S. Thomas docet in 2. 2. q. CIV. art. 6. ad primum. Et ideo justi etiam homines, licet secundum animam liberi sint a servitute peccati, tamen ratione corporis, cujus redemptione adhuc expectant, ut ait Apostolus ad Rom. VIII. subiecti sunt tributis, et potestati civili. At Christus non solum secundum animam, sed etiam secundum corpus liber erat, non servus; neque redemptionem, sed solam Resurrectionem corporis expectabat; carebat enim omni morbo concupiscentiæ, et omni lege peccati, neque periculis, aut injuriis obnoxius erat, nisi quantum ipse permittebat. *Oblatum est,* inquit Isaias c. LIII. *quia ipse voluit (3).* Itaque nulli Regi tributum debebat, qui nullius Regis defensione indigebat; et merito damnata est, ut hæretica, sententia Marsilii Paduani a Joanne XXII. Pontifice, in Extravaganti, Licet, quam refert Joan. de Turrecremata lib. IV. Summæ de Ecclesia, part. 2, cap. 37.

Quinta propositio: « Exceptio Clericorum in rebus politicis tum quoad personas, tum quoad bona, introducta est jure humano pariter et divino. » Et quidem quod jure humano introducta sit, patet ex iis testimoniis, quæ attulimus in tertia, et quarta propositione probanda. Quod autem sit etiam introducta jure divino, probandum est hoc loco. Sed antea tamen observandum est, nos per jus divinum non intelligere præceptum Dei proprie dictum, quod exstet expresse in sacris litteris: sed quod ab exemplis vel testimoniis testamenti veteris, vel novi per quamdam similitudinem deduci possit. Atque hinc fortasse conciliari poterunt Theologorum, et Jurisperitorum sententia. Illi enim cum ne-

(1) Matth. XVII, 23, 24, 25 et 26. — (2) Matth. XXII, 19. — (3) Isai. LIII, 7.

gant, exemptionem Clericorum esse juris divini, præceptum divinum proprie dictum expresse in scripturis exstare negant: isti vero cum affirmant, eandem exemptionem esse juris divini, id solum affirmant, quod Theologi minime negant, deduci per similitudinem ab exemplis, et testimoniis sacræ scripturæ, Deum voluisse, ut Clerici, et ipsorum bona libera essent a potestate, et jurisdictione Laicorum.

Certe Geminianus, Ancharanus, et alii insignes Doctores, exponentes caput, Quamquam, de Censibus in VI notant, in eo capitulo haberi textum expressum, quo immunitas Ecclesiasticorum dicatur esse juris divini. Sed quomodo id sit intelligendum, a Glossa petendum esse monent. Glossa vero in idem caput, docet, esse juris divini eam immunitatem, quia deducitur ab exemplo Josephi Patriarchæ, qui exemit sacerdotes Aegyptiorum Gen. XLVII, et Artaxerxis Regis Persarum, qui exemit sacerdotes Israeliticos I. Esdræ VII. Nam ut recte ait Alexander Pontifex in Concilio Lateranensi, unde exstat cap. Non minus, de immunit. Eccles. « Non decet Ecclesiam Dei minus liberam esse tempore Principum Christianorum, quam fuerit tempore Pharaonis. »

His igitur notatis, probatur nostra propositio, primo testimoniis scripturæ divinæ. Nam præter loca jam citata ex Genesi et ex libro Esdræ, habemus alia duo non minus illustria. Siquidem in lib. Numerorum cap. III, Deus non semel, sed sæpius repetit, Levitas proprie suos esse, atque eos sibi ex omni populo delegisse. Et in eodem loco dono dari jubet omnes Levitas Aaroni, et filiis ejus, id est, summo sacerdoti, et successoribus ejus. Quos enim sibi ipse delegit ad ministerium templi, rerumque sacrarum, soli Pontifici, qui locum Dei representabat in terris, subjectos esse voluit, ac per hoc a jurisdictione terrenorum Principum liberavit. Constat autem id esse nunc in Ecclesia Clericos, quod erant Levitæ in testamento veteri, et Pontificem Christianorum non minoris esse auctoritatis, sed longe majoris in Ecclesia Christi, quam fuerit Aaron in Synagoga Judæorum. « Nunc (inquit S. Leo serm. 8. de passione Domini) et ordo clarior Levitarum, et dignitas amplior Seniorum, et sacerdotior unctio Sacerdotum. »

Sequitur igitur ut quemadmodum in testamento veteri liberi erant Levitæ jure divino a potestate Principum sæcularium: ita

sint etiam Clerici in testamento novo.

Alius locus est is, quem supra tractavimus ex cap. XVII Matth. : *Ergo liberi sunt filii*. Nam cum filii Regum a tributis eximuntur, non ipsorum persone tantum, sed etiam servi et Ministri, atque adeo ipsorum familie a tributis eximuntur. Certum est autem Clericos omnes proprie ad familiam Christi, qui filius est Regis Regum, pertinere. Atque id videtur Dominus significare voluisse, cum ait Petro : *Ut autem non scandalizemus eos, sumens staterem da illis pro me, et pro te*; quasi diceret, et se et familiam suam, cujus Præfectus erat Petrus, liberos a tributis esse debere. Quod etiam intellexisse videtur S. Hieronymus in commentario ejus loci, cum dicit, Clericos propter honorem Domini tributa non solvere; et S. Augustinus lib. I quæst. Evangel. quæst. 23. cum scribit, in omni Regno terreno non esse vectigales filios Regni illius, sub quo sunt omnia Regna terræ.

Secundo probatur eadem propositio ex testimoniis sacrarum Canonum. Concilium Tridentinum Generale nostris temporibus celebratum sess. XXV, cap. 20. de Reformatione, sic loquitur : « Ecclesie et personarum Ecclesiasticarum immunitas Dei ordinatione, et Canonicis sanctionibus instituta est. » Concilium Coloniense paulo ante ipsam Tridentinam Synodum celebratum, part. IX, cap. 20 : « Immunitas, inquit, Ecclesiastica vetustissima res est, jure pariter divino et humano introducta, que in duobus potissimum sita est, primum ut Clericorumque possessiones a vectigalibus et tributis, aliisque muneribus laicis libera sint, deinde ne rei criminis ad Ecclesiam confugientes inde extrabantur. » Concilium Lateranense sub Leone X celebratum, sess. IX : « Cum a jure, inquit, tam divino, quam humano Laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit, innovamus omnes, et singulas constitutiones; » et Concilium Lateranense sub Innocentio III, cap. 43 : « Nimis (inquit) de jure divino quidam Laici usurpare conantur, cum vires Ecclesiasticas nihil temporale obtinentes ab eis ad præstanda sibi fidelitatis juramenta compellunt. » Bonifacius VIII, in cap. Quamquam, de censibus in VI, tamquam de re nota et explorata loquitur, cum ait, jure divino et humano Clericos et eorum bona libera esse a sæcularium potestate. Joannes item VIII, Can. si Imperator. dist. 96. : « Non a legi-

bus (inquit) publicis, non a potestatibus sæculi, sed a Pontificibus et Sacerdotibus Omnipotens Deus Christianæ Religionis Clericos et Sacerdotes voluit ordinari, et discuti. » Et quod de personis affirmat Joannes Pontifex, affirmavit multo ante Symmachus Papa cum tota Synodo tertia Romana de Monis Ecclesiasticis : « Solis (inquit) Sacerdotibus disponendi de rebus Ecclesiæ indiscusse a Deo cura commissa est. » His addi potest Innocentius IV Pontifex, quamvis non ut Pontifex, sed ut Doctor particularis de hac re scripserit. In commentario enim ad cap. 2. de Majoritate et obedientia, posteaquam docuerat, Clericos exemptos fuisse a potestate Laicorum per summum Pontificem Imperatore consentiente, addidit hanc non esse plenam exemptionem, et ideo dicendum esse, clericos ab ipso Deo fuisse exemptos. Hoc testimonium Innocentii ea de causa addendum putavi, quoniam Covarruvias in lib. practicarum questionum cap. 31. scribit, prædictum Pontificem in loco a nobis citato affirmasse, exemptionem Clericorum non esse juris divini, quod falsum esse verba citata palam ostendunt, et ante nos in hanc eandem sententiam Innocentium allegavit Panormitanus in cap. Nimis, de jurejur. ubi etiam idem auctor recte refellit eos, qui per jus divinum intelligunt jus Canonicum. Et fortasse ad ejusmodi explicationes excludendas Concilium Tridentinum non ulitur vocibus juris divini et humani, quæ possent trahi ad significandum jus Canonicum et civile, sed ait : « Ordinatione divina, et Ecclesiasticis sanctionibus immunitatem Ecclesiæ, et personarum ecclesiasticarum fuisse institutam. »

CAPUT XXIX.

An exemptio Clericorum sit juris divini naturalis.

Disseruimus hactenus de jure divino positivo; nunc de jure naturali disserendum est, quod plane divinum esse in dubium revocari non potest, cum jus naturale sit illud, quod est ab auctore naturæ in animis nostris impressum. Sed antequam explicare incipiam, an ad hoc jus pertineat exemptio

Clericorum, distinguendi sunt gradus juris naturalis. Tres enim sunt gradus naturalium præceptorum. Primus est eorum, quæ ita perspicue sunt impressa in cordibus hominum, ut solo lumine rationis, sine ulla disciplina vel arte, imo sine novo discursu rationis judicentur ab omnibus justa; talia sunt prima quedam principia, ut bonum esse appetendum, malum fugiendum, conservandam vitam cibo et potu, propagandam et educandam sobole ad conservandum genus humanum, Deum esse colendum, non esse faciendum alteri quod tibi non vis fieri. Hæc maxime proprie sunt præcepta juris naturæ, de quibus ita loquitur Sanctus Ambrosius in epist. 71. ad Irenæum : « Lex naturæ, quam Deus singulorum infudit pectoribus, non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed proflo quodam naturæ fonte in singulis exprimitur, et humanis ingeniis harritur; » et Sanctus Hieronymus in epist. ad Algasiam quest. 8. : « Lex, quæ in corde scribitur, omnes continet nationes; et nullus hominum est, qui hanc legem nesciat. Et idcirco, justum judicium Dei est scribentis in corde humani generis, quod tibi fieri noluieris, alteri ne feceris; » et Sanctus Augustinus in cap. Nimis, de jurejur. ubi etiam idem auctor recte refellit eos, qui per jus divinum intelligunt jus Canonicum. Et fortasse ad ejusmodi explicationes excludendas Concilium Tridentinum non ulitur vocibus juris divini et humani, quæ possent trahi ad significandum jus Canonicum et civile, sed ait : « Ordinatione divina, et Ecclesiasticis sanctionibus immunitatem Ecclesiæ, et personarum ecclesiasticarum fuisse institutam. »

de cordibus hominum, ut patet ex lib. VI Cæsaris de bello Gallico, ubi legimas, apud Germanos furtum non fuisse vitium, sed virtutem; et ex Sancto Hieronymo lib. II in Jovinianum, et ex Theodoro lib. IX ad Græcos, qui referunt multa vitia contra naturam, quæ a populis quibusdam et etiam a Legislatoribus eorum tanquam licita et iusta approbantur. Sed quamvis ejusmodi præcepta a nonnullis ignorarentur, vere tamen et proprie ad jus divinum naturale pertinent, ut docet S. Thomas in 1. 2. quæst. XCIV, art. 5. et q. C, art. 8. ubi scribit, in præceptis Decalogi, quia sunt proprie juris naturalis, nullam cadere posse dispensationem. Et certe sicut ea, quæ deducuntur per necessariam consequentiam ex articulis fidei, pertinent ad fidem, quia non possunt negari, quin articuli ipsi negentur: ita quæ deducuntur per necessariam consequentiam ex primis principii juris naturalis, pertinent etiam ad jus naturale, quia non possunt destrui, quin destruat natura. Tertius gradus præceptorum naturalium est eorum, quæ deducuntur quidem ex principii juris naturæ, sed per consequentiam non absolute necessariam, nec omnino evidentem, et ideo egent humana constitutione. Et hæc sunt quæ Theologi proprie referunt ad jus gentium, et ea distinguunt a jure civili, quod jus civile non deducatur ex jure naturæ per modum conclusionis, deductæ ex principii, sed per modum determinationis eorum, quæ generatim præcipiuntur a jure naturæ. Quæ doctrina est Sancti Thomæ in 1. 2. quæst. XCV, art. 2. et 4. et quamvis idem S. Thomas in prædicta q. XCV, art. 4. Isidorus secutus dicat, jus gentium esse speciem juris positivi; contra vero in 2. 2. q. LVII, art. 3. et clarius lect. 12. in lib. V Ethic. dicat esse speciem juris naturalis, et alleget Jurisconsultos veteres, qui jus naturale aliud esse docebant, quod est commune omnibus animalibus, aliud quod est commune omnibus hominibus; tamen non pugnat ipse solum, nec Isidorus cum Jurisconsultis pugnat. Nam et idem S. Thomas in 1. 2. q. XCV, art. 4. ad primum, scribit jus gentium esse aliquo modo naturale, et aliquo modo positivum, ac per hoc est medium inter jus naturale purum et jus civile. Jus enim naturale purum est illud, quod nullo modo pendet ex humana constitutione; jus civile autem, quod ex sola hominum constitutione pendet, et ideo pure positivum dici potest. Jus vero gentium

partim est naturale, partim positivum, quia pendet quidem ab humana constitutione, id est, a consensu omnium gentium, sed non pendet ab auctoritate Principis, vel Magistratus particularis. Ex quo sequitur, ut ea quæ sunt de jure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, ideo prohibeantur quia sunt mala: contra autem quæ sunt de jure civili, quia sunt pure positiva, ideo sint mala, quia prohibentur. Rursus, sequitur, ut ea quæ sunt de jure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, non possint a Principibus vel Magistratibus abrogari, vel immutari: contra autem, quæ sunt de jure civili, quia sunt pure positiva, sicut a Principe, vel Magistratu constituuntur, ita posse a Magistratu, vel Principe abrogari. His ita explicatis, dicendum videtur. Exemptionem Ecclesiasticorum non pertinere ad primum, vel secundum naturalium præceptorum gradum, nec tamen esse juris tantum positivi sive canonici, sive civilis, sed referendum esse ad tertium gradum præceptorum juris naturæ, sive, quod idem est, ad jus gentium. Hæc mihi videtur esse sententia fere omnium Theologorum et Canonistarum, et in re non arbitror dissentire Joannem Driedonem, qui in lib. I de libert. Christiana, c. 9. cum Canonistis dicit, exemptionem Clericorum esse juris divini naturalis, a Victoria in Relezione prima de potestate Ecclesiæ qu. ult. et Soto in IV sent. dist. 25. qu. 2. qui dicunt, esse juris humani, ac positivi. Nam Joannes Driedo non dicit esse juris naturalis, quia sit primum aliquod principium juris naturæ, aut conclusio proxima, et quasi naturaliter deducta ex primis principii, sed dicit esse juris naturalis, quia est omnino conformis, et consentanea rationi naturali. Victoria vero, et Soto negant esse juris divini naturalis, quia per jus naturale intelligunt jus pure naturale, quo modo etiam negat idem Soto jus gentium esse naturale; tamen idem auctores, et maxime Soto, addunt hanc exemptionem esse omnino consentaneam rationi, et ipsi naturæ. Neque dicere volunt solum, esse rationabilem, id est, non contrariam rationi, sic enim nihil dissident, cum omnis justa lex etiam pure positiva non debeat esse contraria rationi, sed dicere volunt, esse deductam ut conclusionem ex jure naturæ, et vim habere ex jure naturæ, et ideo addunt, in hanc exemptionem consensisse omnes gentes, ac propterea non posse mutari, vel abrogari a Regibus et Principibus, etiam

si omnes simul conjuncti eam abrogare conentur. Neque dissentit S. Thomas, licet in com. ad c. XIII ad Rom. scripserit, Clericos privilegio Principum liberos esse a tributis; nam in eodem loco addit, id factum esse ob naturalem aequitatem.

Hanc igitur sententiam probare possumus his argumentis. Primo ex consuetudine omnium gentium, quod enim ubique fit, ex natura ipsa descendit, quæ omnibus communis est, constat apud Hebræos, Levitas fuisse liberos a tributis ex cap. XXX Exod. et cap. I Numer. Constat apud Ægyptios sub Rege Pharaone sacerdotes fuisse exemptos, ex cap. XLVII Genes. Constat idem de sacerdotibus Hebræorum sub Rege Artaxerxe ex lib. I Esdræ cap. VII. Idem cognosci potest de sacerdotibus Gentilium ex Aristotele in lib. II Œconom. ex Cæsare lib. VI de bello Gallico, ex Plutarcho in Camillo, et ex aliis. Apud Christianos, Imperator Constantinus, qui primus fuit Imperator aperte Christianus, continuo natura docente Ecclesiasticos immunes a communibus Reipublicæ oneribus declaravit, ut patet ex epistola ejus ad Avilinum apud Eusebium lib. X hist. eccles. cap. 7. quod idem multi alii Imperatores fecerunt. Et notanda sunt verba Justiniani I. sancimus, 2. C. de sacrosanct. eccles. Nam ubi exemisset Ecclesias, ait: « Cur enim non facimus discrimen inter res divinas et humanas; et cur non competens prerogativa celestis favori conservetur? » Quibus verbis ostendit, exemptionem illam non fuisse arbitriam et liberam, sed debitam et necessariam.

Alterum argumentum ducitur a similitudine, quam potestas ecclesiastica et secularis habent cum anima et corpore humano. Nam (ut ostendimus in lib. V de summo Pontifice, ex S. Gregorio Nazianzeno, Illegone de S. Victore, aliisque insignibus auctoribus) non potest melius intelligi quo modo, se habeat potestas ecclesiastica ad secularem, quam ex modo, quo se habet in homine spiritus ad carnem; Spiritus autem ita se habet ad carnem, ut quamvis non impediatur actiones ejus, cum bene se habent, eam tamen regat, et moderetur, et aliquando cohibeat, aliquando excitet, prout ad finem suum expedire judicat. Contra vero, caro nullum habet imperium in spiritum, neque eum ulla in re dirigere, vel judicare, vel

coercere potest. Sic igitur potestas ecclesiastica, quæ spiritualis est, ac per hoc naturaliter seculari superior, secularem potestatem, cum opus est, dirigere, judicare, et coercere potest; ipsam vero a seculari dirigi, vel judicari, vel coerceri nulla ratione permittitur. Tertio probatur ex nominibus Patris, et Pastoris, quibus tum in sacris literis, et in libris sanctorum Patrum, tum ex communi Christianorum consuetudine sacerdotes ornantur, Natura enim docet, ut filii parentibus obediant, atque ab iis se corrigi æquo animo ferant, non autem ipsi parentibus imperare, eosque corrigere vel judicare velint. Multo etiam magis eadem duce et magistra natura oves a Pastoribus reguntur et gubernantur, et quando aberrant, vel sibilo, vel baculo reducuntur in viam; et plane contra naturam esset, si ovis Pastorem regere, vel gubernare videretur. Quartum argumentum peti potest a nomine et officio Clericorum, Clerici enim sunt ministri Dei, consecrati ad obsequium solius Dei, atque ad hoc ipsum ab universo populo Deo oblatis, unde et Clerici dicuntur tanquam ad sortem Domini pertinentes, ut S. Hieronymus docet in epist. ad Nepotianum. Certe autem in ea, quæ sunt oblata et consecrata Dei, et quasi propria ipsius Dei facta sunt, nullum jus habere possunt Principes sæculi. Id quod et lumen rationis ostendit, et Deus ipse in Scripturis sanctis non obscure tradit, cum ait Leviticis ult.: *Quidquid semel Deo fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino* (1). Quis autem dicere audeat, jus esse profano homini in ea, quæ sancti sanctorum, id est, sanctissima dici meruerunt? Qua ratione bona etiam temporalia Clericorum bona dominica proprie dicuntur in cap. 4. Apostolico, et ideo tanquam Deo sacra jurisdictioni Laicorum subjecta esse non possunt. Quintum argumentum ducitur a signis et prodigiis, quæ non raro Deus ostendit in eos, qui Ecclesiarum immunitatem violare præsumperunt. De qua re multa legi possunt apud Tilmannum Bredembachium in lib. V sacrarum collationum. Sed exstat insigne testimonium Basiliæ Porphyrogeniti Græcorum Imperatoris apud Balsamonem, in Nomocanone Photii, in commentario canonis primi synodi Constantinopolitanae primæ, et secundæ, quam nos Latini octavam synodum appellamus. Refert enim idem Ba-

(1) Levit. XXIII, 28.

silius causam omnium calamitatum ejus temporis in legem quamdam Nicephori Phocæ prædecessoris sui contra Ecclesie libertatem latam : « Ex quo, inquit, Lex ista robur habuit, nihil boni penitus in hodiernam usque diem vitæ nostræ contigit, sed potius e contrario nullum omnino genus calamitatis defuit. » Itaque legem illam merito irritam esse voluit, ac penitus abrogavit.

CAPUT XX.

Solvuntur argumenta contraria.

Sed operæ pretium erit ad eas objectiones breviter respondere, quas Didacus Covarruvias loco citato, et Joannes Medina in Codice de Restitution. q. 15. (qui liberius aliis auctoribus locuti sunt) in medium protulerunt. Obijciunt ergo primo, nullam exstare legem divinam qua Clerici eximantur a jurisdictione Principum Laicorum. Sed jam ostendimus exstare non pauca testimonia scripturæ veteris, ex quibus per probabilem consequentiam ducatur argumentum ad probandum jure divino Clericos liberos esse a jurisdictione Principum sæcularium. Neque obstat quod testamentum vetus abrogatum jam sit per testamentum novum. Nam tametsi abrogata sint ceremonialia, judicialiaque præcepta : non tamen sunt abrogata moralia, id est, qui continent vel declarant jus naturæ. Et præterea, cum ceremonia Judæorum figuræ fuerint rerum nostrarum, ut Apostolus docet I Cor. X, Gal. IV et Hebr. VII, non male ducimus argumenta per similitudinem a ritibus Judaicis. Denique non sola testimonia Scripturæ veteris, sed etiam rationes ex jure naturæ de promptis adduximus, jus autem naturæ non humanum, sed divinum est, cum ab ipsius naturæ auctore manaverit. Secundo obijciunt leges multas Justiniani ex Codice, et Authenticis, ex quibus cognosci potest, olim Clericos Imperatoris jurisdictioni fuisse subjectos. Sed facilis est responsio. Nam si hoc argumentum vim ullam haberet, probaret etiam in rebus ecclesiasticis et spiritualibus non esse liberos Clericos jure divino a potestate Prin-

cipum Laicorum : constat enim non solum ex Codice et Authenticis, sed multo magis ex Nomocanone Photii, non paucas leges Justiniani de rebus plane ecclesiasticis, et spiritualibus dispoere. Covarruvias autem, et Medina, ut etiam omnes Theologi et Canonistæ, summo consensu docent in rebus Ecclesiasticis, et spiritualibus liberos esse Clericos a potestate Principum sæculi jure divino. Coguntur igitur ipsi etiam nobiscum dicere leges illas procedere de facto non de jure, et toleratas aliquando a summis Pontificibus, nunquam autem approbatas. Non tamen negaverim, multas quoque esse civiles leges Imperatorum, quas non minus Clerici, quam Laici sequi debeant. Ecclesia enim pro cursu temporalium tantummodo rerum, ut loquitur Nicolaus I Papa in epistola ad Michaellem, Imperialibus utitur legibus. Quod idem habemus in multis Canonibus distinctionis decimæ apud Gratianum, et capite 1. de novi oper. nuntiat. et alibi. Quæ tamen omnia intelligi debent de iis legibus, quæ non sunt contrariæ Ecclesiasticæ libertati, et quoad directionem, non quoad coactionem, ac denique cum adsunt aliæ conditiones, quas notant Doctores, ac præsertim Felinus in cap. Ecclesia S. Mariæ, de constit. quest. 1. Tertio obijciunt exemplum Apostoli Pauli, qui cum esset Præsul ecclesiasticus, non timuit appellare Cæsarem, atque ab eo judicari se debere libere confiteri, ut S. Lucas refert Act. XXV. Sed hanc objectionem Covarruvias omnino debuisse omittere; nam B. Paulus, ut constat ex cap. ult. Actorum, coactus est appellare Cæsarem, oppressus videlicet calumniis Judæorum, et injusta Præsidis Romani, qui solum Cæsarem supremum Judicem agnoscebat. Itaque ipse quoque de facto saltem, si non de jure, Cæsarem Judicem agnoscere debuit, nec sine risu exceptus fuisset, si B. Petri supremi Principis ac Judicis sui coram Gentilibus, vel Judæis mentionem facere voluisset.

Quarto obijciunt testimonia Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli. Scribit enim B. Petrus in epist. priore, cap. II : *Subjetti estote omni humane creaturæ propter Deum, sive Regi tanquam præcellenti, sive Ducibus tanquam ab eo missis*; et B. Paulus in epist. ad Rom. cap. XIII : *Omnes, inquit, auctoritatibus sublimioribus subditi sit* (1). In quem

(1) I. Petr. II, 13; Rom. XIII, 1.

locum scribit S. Joannes Chrysostomus, hæc dici non tantum Laicis, sed etiam Clericis, et Monachis, et ipsis etiam Apostolis et Evangelistis. Respondeo, sententias Apostolorum generales esse. Quamvis enim nominatim in eis fiat mentio Regum, quoniam eo tempore valde necessarium erat diligenter monere Christianos, ut Regibus obedirent, ne Fidei prædicatio impediretur, tamen absolute verba illa tam B. Petri, quam B. Pauli nihil aliud significant, nisi debere omnes homines suis legitimis superioribus subditos esse, eisque debitam obedientiam exhibere. Quare non potest ex his testimoniis Apostolicis probari Clericos Principibus sæculi, vel ipsorum legibus obtemperare debere, nisi prius probetur, Reges sæculi esse legitimos superiores et Judices Clericorum. Quod certe probari non poterit nisi probetur, oves Pastoribus, filios parentibus, et temporalia spiritualibus præminere. Nec tamen Chrysostomo contradicimus. Quamvis enim judicem proprium Clericorum, et Monachorum solum Pontificem esse dicamus, tamen fatemur, Reges, non solum Laicorum, sed etiam Clericorum, et Monachorum Reges esse. Unde etiam non sine causa in publicis precibus oramus pro Rege, vel pro Imperatore nostro. Nam cum Reges bella gerant non solum pro Laicis, sed etiam pro Clericis et Monachis, proque omnium pace, et tranquillitate invigilent, debetur eis ab omnibus honor, juxta illud B. Petri, I. epist. cap. II : *Regem honorificate* (1). Debetur etiam obedientia, cum eorum leges non sunt contrariæ sacris Canonibus, et cum de rebus iisdem nulla exstet canonica dispositio. Ac demum quoad directionem ut supra diximus, non ad coactionem. Præter hæc argumenta obijcit Joannes Medina loc. cit. quædam alia, quæ Covarruvias fortasse, ut leviora prætermittenda putavit. Sed nos ea quoque breviter diluamus. Ait igitur Medina in lege naturæ primogenitos omnes fuisse sacerdotes, nec tamen exemptos a majorum suorum potestate. Item in lege scripta Levitas, quibus nunc succedunt Clerici, non solum Aaroni Pontifici subjectos fuisse, sed etiam Mosi, qui Princeps erat civilis totius populi Judæorum. In lege quoque evangelica Christum ipsum, qui caput erat omnium sacerdotum, Pilato subjectum fuisse, juxta illud : *Non haberes potestatem in me ullam,*

nisi tibi datum esset desuper (2). Denique ita ratiocinatur Medina : Lex evangelica, Baptismus, ordo clericalis, non liberant jure divino a debitis antea contractis, ut a debito servitutis, a debito pecuniario, a debito conjugali, ergo nec a debito subjectionis et obedientiæ civilis, sed clerici ante clericatum subjecti erant potestati et jurisdictioni Principum, et Magistratum sæcularium, non igitur liberi sunt jure divino ab eadem potestate et jurisdictione post Clericatum. Sed ad hæc omnia facilis est et expedita responsio. Nam de primogenitis in lege naturæ non probavit Medina eos civilibus Magistratibus fuisse subjectos. Nos autem probare possumus, non fuisse; quoniam fidem Primogeniti Sacerdotis et Principes esse solebant, docet S. Hieronymus in quæstionibus Hebraicis ad cap. XLIX Genes. quæ est etiam communis Hebræorum sententia, et exprimitur ab ipsa Paraphrasi Chaldaica eodem loco in benedictione Ruben. Porro Moses, cui subjecti erant Levitæ, non solum Princeps civilis totius populi, sed etiam summus sacerdos erat, et Aaron major, quamvis extraordinaria potestate. Unde dicitur in Psal. XCIII : *Moses, et Aaron in sacerdotibus ejus*; et novimus Aaron a Mose consecratum; et denique testatur Philo in extremo libro de vita Mosis fuisse Mosen Pontificem, Regem, et legislatorem Hebræorum. Quid igitur mirum, si Levitæ Moysi subjecti erant, non minus quam Aaroni, cum Moses non minus quam Aaron sacerdotio fungeretur. Christum autem Pilato subjectum fuisse de facto solum, non de jure certissimum est. Et potestas desuper data, quam in Pilato Christus agnoscit, non potestas judiciaria, sed permissio intelligenda est, ut sancti Patres docent, Chrysostomus et Cyrillus; de qua Dominus ait Luc. XXII : *Hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum*; et certe ferendum non esset, si Medina cum Marsilio Padavano Christum, Dei filium naturalem, Principibus terrenis jure subjectum fuisse dicere vellet. Ratiocinatio denique ejusdem Medinæ aut nihil probat, aut plus quam ipse velit probat. Nam si paria sunt eximere a debito servitutis, vel pecuniario, vel uxorio; et eximere a debito subjectionis, et obedientiæ civilis; sicut non potest summus Pontifex eximere homines Christianos a debito servitutis, vel pecuniario, vel uxorio sine

(1) I. Petr. II, 17. — (2) Joan. XIX, 11.

consensu partis, quoniam alioquin injuriam facere videretur; ita non potuisset idem summus Pontifex eximere Clericos a jurisdictione Principum secularium, sine ipsorum consensu. Atque hoc est contra omnes Theologos, a quibus nec ipse Medina dissentit. Non igitur sunt illa paria, ac per hoc Medinæ argumentum non recte concludit. Ratio vero discriminis inter illa debita hæc est, quod majus omnino sit vinculum inter creditorem et debitorem, Dominum et servum, virum et uxorem; quam inter Principem, vel Magistratum et civem. Itaque clericatus non eximit a debitis illis prioris generis, et ideo non poterit fieri Clericus is, qui servus est, nisi prius a Domino liberetur, neque is qui est alligatus uxori, nisi uxor consentiat, et ipsa quoque votum continentiae emittat, neque is qui tantum pecuniæ debet, ut restituere nequeat, si Clericus fiat, nisi a creditore debitum remittatur. At idem Clericatus eximit a subjectione civili, et transfert in subjectionem ecclesiasticam etiam non consentiente, vel repugnante superiore civili; quoniam unusquisque circa statum propriæ personæ liber est, sicut potest relinquere patrem et matrem, et adherere uxori, juxta verbum Domini Matth. XIX, ita potest relinquere Principem sæculi, et in sortem Domini transire, atque ad Dei servitutem accedere, sequè totum Episcopo in clericatu, vel Abbati in Monastica professione committere. At, inquit Medina, lex evangelica, et Baptismus non eximunt a jurisdictione civili, igitur neque eximit Clericatus. Respondeo, non esse eandem rationem legis Evangelicæ et Baptismi, ac ipsius Clericatus. Nam lex Evangelica, et Baptismus non excludunt, imo necessarium esse volunt Principatum civilem, ut adversus Anabaptistas nos alio loco probavimus. At Clericatus, ut etiam Monachus, non posset suo munere recte fungi, nisi liber esset et immunis a jurisdictione civili; et ordo ipse naturæ perverteretur, si Pastores ovibus, Parentes filiis, et spiritualia corporalibus subjicienda sint. At, inquit, injuria fiet Principibus si inviti suo jure priventur, quod in clericos ante clericatum habebant. Respondeo, nullam ipsis injuriam fieri, quia, qui jure suo utitur, nullam facit injuriam. Utitur autem jure suo, qui elegit statum quem sibi magis convenientem esse censet, quamvis per accidens sequatur, ut Princeps subdito suo privetur. Nam etsi quis justa de causa domi-

nilium suum in aliam civitatem, vel provinciam transferat, desinet subditus esse priori Principi, nec tamen injuriam illi fecisse videbitur. Ultima objectio Medinæ illa est, quod non repugnet rationi, ut homines addicti obsequio Dei et spiritualibus functionibus subsint in rebus temporalibus et civilibus Regi, vel Magistratui sæculari. Ex quo sequitur, ut si exempti sint, id factum sit concessione Principum, non jure divino. Addi potest confirmatio ad hoc argumentum, ut nihil difficultatis subterfugere videamur. Nam sicut Princeps sæcularis, ut Christianus et in rebus spiritualibus est ovis, et filius sacerdotum: ita e contrario sacerdotes ut civēs, et in rebus temporalibus videntur posse dici oves, et quasi filii Principum secularium. Item quia una tantum est Ecclesia, continens Clericos et Laicos, et Ecclesie caput est summus Pontifex, ideo subsunt omnes eidem summo Pontifici tum Clerici, tum Laici, igitur eodem modo quoniam una est civitas continens Laicos et Clericos, et civitatis caput est Princeps sæcularis, ideo subjecti debent esse omnes tam Laici, quam Clerici Principi sæculari in iis, quæ pertinent ad bonum regimen civitatis. Respondeo, hoc argumento probari, exemptionem Clericorum non esse de jure naturæ primario, quod nos supra in duos gradus distinximus, sed esse de jure naturæ secundario, quod etiam jus gentium appellari diximus. Nam ut S. Thomas recte docet in 2. 2. quæst. LVII, art. 3. jus naturæ primarium respicit rem absolute consideratam, jus naturæ secundarium, sive jus gentium respicit rem in ordine ad certum finem, et ideo pendet ex discurso rationis. Licet igitur non repugnet rationi absolute, ut clericus subsit in rebus civilibus Principi sæculari; tamen repugnat in ordine ad officium Clericorum rite administrandum. Nam ut alia omitam, turpissimum esset ut etiam Sotus annotavit, si Magistratus Episcopum corrigere, vel punire posset, a quo ipse corrigendus et puniendus est. Et quis ferret, si hodie sacerdos ad suum tribunal Magistratum vocaret, cras autem Magistratus vocaret sacerdotem ad suum? Et nonne omnis reverentia, quam necessario debent Laici sacerdotibus, periret, si eos pro imperio coercere possent? Hinc igitur ante omnes Principum leges, humanum genus ratione docente constituit, ut ubique sacerdotes immunes essent a jurisdictione Principum Laicorum. Ad primam confirmationem

respondeo: Principem quidem ovem, ac filium spirituales sacerdotis esse: sed sacerdotem nulla modo filium vel ovem Principis dici posse: quoniam sacerdotes, et omnes clerici suum habent Principem spirituales, a quo non in spiritualibus solum, sed etiam in temporalibus reguntur. Neque fieri potest, ut duos agnoscat Principes in rebus temporalibus, cum, juxta Evangelium, nemo possit duobus Dominis servire. Ad alteram confirmationem respondeo: Ecclesiam vere unam tantum esse, et nullo modo duas, civitatem autem unam esse materialiter, et duas formaliter. Nam Ecclesia continet omnes Christianos Catholicos, sive sint Clerici, sive Laici. Si quis autem consideret cœtum

Laicorum, non ut Christiani sunt, sed ut civēs, vel quocumque alio modo, is cœtus Ecclesie dici non potest. Non igitur duæ fingi possunt Ecclesie, ac multo minus esse. At cœtus Laicorum, et cœtus Clericorum formaliter duæ civitates dici possunt, quoniam in ipsis etiam temporalibus rebus diversas leges habent, diversum Principem, diversa tribunalia, et tamen materialiter unam quoque civitatem faciunt, quia unam Urbem inhabitant, et sub ejusdem Principis protectione vivunt, qui sicut pro labore ac sollicitudine, quam pro communi bono suscipit, a Laicis tributa recipit, ita recipit a Clericis auxilia longe majora publicarum precum, et sacrificiorum ad Deum.